

YRKE/ARBEIDSPASS: Medisinprofessor og leder ved Utprøvingssenheten ved Radiumhospitalet

Forsker på mennesker for å skape nytt håp for fremtiden!

Rebekka Nøkling: rebekka@mitochondria.no

Et utvalg av pasienter med uhelbredelig kreft er forsøkspersoner hos professor og avdelingsoverlege Steinar Aamdal ved Radiumhospitalet, som er Norges største landsdekkende kreftsykehus.

Ved å komme under Aamdal sine vinger, får pasientene trygghet, en bedre livskvalitet og lever lengre. Disse pasientene hjelper også de kommende generasjonene, som allerede har blitt rammet av den store kreftbølgen som skyller innover landet vårt.



Inngangen til Radiumhospitalet, som er Norges største landsdekkende kreftsykehus.

Siste stopp før himmelen

Dødsdømte, men håpefulle kreftpasienter kommer til Utprøvingssenheten ved Radiumhospitalet. En hvitkledd mann med utstrakt hånd, og nysgjerrige øyne bak brilleglassene ønsker velkommen, og viser vei i en labyrint av linoleumsglatte sykehusganger. I nybygget sitter krumbøyde pasienter på knallrøde sofaer og venter på sin strålebehandling. Rett over dem skal det mye omtalte pasienthotellet bygges helt opp til himmelen.

Aamdal leder all klinisk forskning, som inkluderer 50 forskere, og er spesielt stolt av Utprøvingssenheten. Stasjonen som gir håp til familier hvor deres kjære har fått beskjed om at kreftsykdommen har blitt uhelbredelig, og at siste tog har gått.

Forskningsrommet som pasientene føres inn i, består av sorte skinnmøbler rundt et bord, i lyset av en hvit stålampe. Der underskriver de på at de blir forsøkspersoner. Kun en skillevegg skjuler sykesengen, hvor blodprøver tas, ofte hvert femtende minutt i det første døgnet. Den hvite arbeidsbenken holder orden på blodtrykksmåleren, bokser med ubrukte sprøyter og reagensrør. På veggen henger en kalender for å plote inn datoene når dosene skal gis. Fem dager i strekk og så to dager fri.

Her inne dreier det seg om nye medikamenter – rett fra laboratoriet til kreftsyke mennesker, som ikke lenger har noe etablert behandlingstilbud. Professoren er optimistisk og tror at hver gang det kommer et helt nytt medikament fra forskerne på laboratoriet, som jobber vegg i vegg, så har han en mulighet til å hjelpe noen.



Professor Steinar Aamdal og daglig leder for Utprøvningsenheten, Marta Nyakas, diskuterer og nikker til hverandre når de i enighet fastslår at 30- 50 % av de nye medikamentene faktisk kommer fra egne forskningslaboratorier her ved Radiumhospitalet.

"First in man" studie

Aamdal sin arbeidsdag starter ofte med den nøye planlagte utprøvingen av en ny medisin. Hvite og blå plastikkflasker som er fylt opp til randen med miksturer av væske og pilleglass står på rekke og rad som tinnsoldater, i det låste skapet, og venter på kommandoen fra professoren til å starte kampen mot kreften.

Forskjellen fra de andre sykehusavdelingene, tettpakket med kreftpasienter, er at medikamentet som Aamdahl tar frem, skal prøves på en forsøksperson for første gang. Virkningen av det på kreftceller har man testet ut i mange år på laboratoriet, i cellekulturer og dyremodeller. Bivirkninger hos forsøksdyrene er også kartlagt nøye.

Men hva som skjer når en helt ny medisin skal testes ut og prøves på et menneske - et "first in man" studie, det vet man aldri.

Aamdahl forteller at det gjøres relativt få slike studier i Norge, men at man de siste årene har kunnet øke omfanget ved Radiumhospitalet, som det eneste stedet i landet.

- Vi tester ut nye medikamenter eller nye kombinasjoner av medikamenter hos syke pasienter. Fase 1-studier, som vi synes er det mest spennende, er å teste medikamentene som kommer rett fra laboratoriet og dyreforsøk, fortrinnsvis mus. Vi kaller det "first in man" når det er første gang at et medikament testes ut på et menneske. Fokuset i denne fasen er sikkerhet, bivirkninger og effekt av medikamentet i forskjellige kreftpasienter. I fase 2-studier tester man ut medisinen på større og spesifikke grupper av pasienter med samme krefttype, slik som tarmkreft, lymfekreft, lungekreft, brystkreft og prostatakreft, for å se om det får svulsten til å minke. I fase 3-forsøk, økes antall forsøkspersoner fra noen hundre til tusen, og man sammenlikner bruken av nye medikamenter i forhold til gammel behandling for å finne ut hva som er best.

Hvem kan få tilbud om en slik behandling?

- De som kan få tilbud om eksperimentell behandling, må passe inn i det vi kaller "protokollen", sier Aamdahl. Den består av en stor bunke med papirer, samlet i en perm. Innholdet er for de fleste, uforståelige setninger og faglige uttrykk. Men protokollen er Aamdahl sitt viktigste verktøy og gir en fullstendig oversikt og designet på hele forsøket i minste detalj. Professoren og daglig leder for Utprøvingsenheten, Marta Nyakas, diskuterer og nikker til hverandre når de i enighet fastslår at 30- 50 % av de nye medikamentene faktisk kommer fra egne forskningslaboratorier her ved Radiumhospitalet. Dette tette samarbeidet er unikt, og gjør at enheten er et forbilde for hele Norden. I hver enkelt protokoll beskrives det hvilke pasientgrupper som skal være med og hvor mange som skal være med i de forskjellige forsøksstudiene. Felles for alle kreftpasienter som kommer gjennom nåløyet, er at det ikke lenger finnes noen etablert behandling å tilby dem.

- Hvis en pasient først passer inn i en slik protokoll, inviterer vi dem inn til samtale. Den gjennomfører jeg aldri alene, men har med en spesialsykepleier og gjerne noen fra familien. Aamdahl fortsetter - Der gir vi informasjon så godt vi kan - både skriftlig og muntlig. Vi må være så objektive og ærlige som mulig om at forsøkene i laboratoriene og dyreforsøkne har vært lovende, men at vi ikke vet mer enn det.

Byggesteiner for et landsdekkende og Nordisk kompetansesenter

Det er ikke mange land som driver "first in man" studier i kreft. Aamdahl leder enheten, som eneste sted i Norden, med en taktfast og sikker hånd. Han snakker rolig med spesialsykepleieren og legen, legger hånden beroligende på pasientens arm og ser henne inn i de håpefulle blå øynene. Grete Lill Jønmyr (50) har en knallblå genser på seg og ser forfriskende ung ut. Men hun er med i et fase-1 studie, og inne til sin faste fireukers kontroll. Hun forteller om sine 7 år som pasient hos Aamdahl, og smiler takknemlig til de hvitkledde når de hjelper henne til å huske alle detaljene. Det er en egen fred i dette rommet, som utløses av professorens varme og indre ro, slik at alle som er der vet hva de skal gjøre, eller velge, når tiden er inne.

Et team med tre leger, seks spesialsykepleiere, en sekretær og to koordinatore. Hver og en er viktige byggesteiner i en arbeidsenhet som er uunnværlig. Aamdahl får et drømmende blikk når han forteller om jobben med å bygge videre.

- At vi har kunnet utvikle slike studier hos oss, er et resultat av at klinisk forskning er blitt løftet opp organisasjonsmessig og befinner seg på linje med annen klinisk behandling. Han fortsetter med håp i stemmen – Dette vil vi utvide til et nordisk kompetansesenter, slik at alle som ønsker utprøvende behandling kan få det på en forsvarlig, etisk og riktig juridisk måte.

Professoren som aldri gir opp håpet

9. februar 2009, holdt han et innlegg på Oslo Cancer Cluster konferansen, hvor landets beste kreftforskere var samlet for å diskutere om Norge var klar for den store kreftbølgen. 1 av 3 nordmenn får kreft, og det blir stadig flere som lever med og dør av kreft, som et resultat av at vi blir eldre, røyker for mye og har en usunn livsstil.

Salen venter spent på at professoren skal fortelle om siste nytt fra forskningen. Men han legger større vekt på menneskene og hvordan de har det.

- Vi vet at det er mange kreftpasienter som leser om utprøvende behandlinger i utlandet, på internett. Ofte ender disse historiene tragisk, både for pasienten og de pårørende, som i tillegg pådrar seg enorme gjeldsutgifter. Aamdal ser utover forsamlingen, og fortsetter – Derfor må dette behovet dekkes her i landet, ellers vil alt for mange reise til utlandet, etter fullført standardbehandling, fordi de nekter å godta og bare sitte og vente på døden. Jeg mener at det er viktig og etisk riktig at vi skal tilby alle pasienter som trenger det, uansett hvor de bor i landet vårt, et kompetansesenter med utprøvende behandlingsprosjekter, slik vi gjør på Radiumhospitalet. Vi har resultater som viser at disse pasientene får bedre livskvalitet, lever lengre og får en større trygghet når de deltar i slike studier.

Kreftforskerne noterer ivrig, og ser mer kvikke ut på de grå stolene, enn de har gjort på mange timer. Kanskje fordi de har fått et nytt håp om at kreftforskningen virkelig nytter?

En gnist som aldri slukner

Professoren er en travel arbeidsmann, enten han eksperimenterer med mennesker, eller holder foredrag rundt omkring i verden. Det mest karakteristiske hos ham er det gnistrende blikket, som aldri slukner.

- Selv om det i realiteten bare er få pasienter som blir bedre av å prøve eksperimentell og utprøvene behandling, får vi likevel alltid ny kunnskap som vi kan dra nytte av i neste forsøk. Slik er forskerens arbeidsdag. Aamdal forteller videre at noen pasienter blir med fordi de vil gjøre noe for de som kommer etter, for eksempel sine egne barn og barnebarn, at de kan komme til å nyte godt av forskningen om de en gang selv skulle bli kreftsyke.

- Og noen ganger kommer gjennombruddet - det er jo det som driver oss forskerne fremover. Derfor blir også mange flere kreftpasienter friske, avslutter han strålende, som det varme og evige optimistiske arbeidsjernet han er.